

Robert Poklek

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu [poklek@interia.pl]

Badania osobopoznawcze w penitencjarystyce

Abstrakt: Badania osobopoznawcze są podstawą podejmowanych względem osadzonego decyzji administracyjnych oraz oddziaływań penitencjarnych i terapeutycznych. Poprawnie przeprowadzona diagnoza umożliwi zindywidualizowanie procesu resocjalizacji penitencjarnej, prognozowanie penitencjarne i kryminologiczno-społeczne, zapobieganie wzajemnej demoralizacji więźniów oraz zapewnienie porządku i bezpieczeństwa w jednostce penitencjarnej. W artykule podjęto próbę szczegółowego omówienia badań osobopoznawczych osób pozbawionych wolności realizowanych w zakładach karnych i aresztach śledczych w kontekście prawno-kryminologicznym i psychopedagogicznym. Omówiono źródła informacji osobopoznawczych o skazanym oraz procedury podejmowane przez personel więzienny w celu przeprowadzenia i udokumentowania diagnozy penitencjarnej. W podsumowaniu wskazano na kompetencje personelu więziennego niezbędne do prowadzenia badań osobopoznawczych.

Słowa kluczowe: Badania osobopoznawcze, diagnoza, kryminogeneza, diagnoza penitencjarna, diagnoza resocjalizacyjna.

Wprowadzenie

Realizacja celów wykonywania kary pozbawienia wolności, czyli społeczna readaptacja więźniów i powstrzymanie recydywy penitencjarnej, wymaga zindywidualizowanych oddziaływań w ramach określonych przepisami rodzajów i typów zakładów karnych oraz systemów wykonywania kary. Każde celowe działanie powinno być nastawione na skuteczność, tzn. osiągnięcie założonego celu oraz efektywność, która oznacza osiągnięcie celu przy użyciu optymalnych sił i środków, aby koszty związane z realizacją zamierzeń nie przewyższyły poniesionych

nakładów lub by nie przynosiły strat w innych dziedzinach. Należy zatem każde działanie w sposób przemyślany podzielić na etapy – czynności szczegółowe – i realizować je konsekwentnie zgodnie z wcześniejszymi założeniami, przy zachowaniu właściwej kolejności i obowiązujących zasad prakseologicznych (Kotarbiński 1982). Henryk Machel proponuje następujący schemat procedur resocjalizacji penitencjarnej: diagnoza resocjalizacyjna – prognoza penitencjarna – propozycja programu – negocjacje programu z więźniem – wykonanie programu – oceny okresowe realizacji programu – modyfikacje programu – ocena końcowa przebiegu procesu resocjalizacji (Machel 2003, s. 262 i n.). Obowiązujące przepisy konstytuują schemat oddziaływania penitencjarnego, który w uproszczeniu można sprowadzić do następujących elementów: diagnozowanie, prognozowanie, projektowanie i realizacja oraz ocena efektów (Szczepaniak 2007, s. 58). Aby zrealizować cele wykonywania kary pozbawienia wolności dokonuje się klasyfikacji skazanych, uwzględniając: płeć, wiek, uprzednie odbywanie sankcji izolacyjnych, umyślność lub nieumyślność czynu, czas pozostałej do odbycia kary, stan zdrowia fizycznego i psychicznego (w tym stopień uzależnienia od substancji psychoaktywnych), zakres demoralizacji i zagrożenia społecznego oraz rodzaj popełnionego przestępstwa. Powyższe kryteria klasyfikacyjne mają charakter formalny (przedmiotowy) i materialny (podmiotowy). W tych ostatnich wykorzystuje się różne dane osobopoznawcze, dlatego podstawę klasyfikacji stanowią badania osobopoznawcze zgromadzone w postępowaniu przygotowawczym i jurysdykcyjnym oraz w stadium wykonawczym kary (Niewiadomska 2007, s. 149–150).

Podstawowym celem diagnozy resocjalizacyjnej jest poznanie antagonizmu destruktywnego przejawiającego się w sferze postaw i ról społecznych, wzmacnianego przez skumulowane oddziaływania niekorzystnych czynników biopsychicznych i środowiskowych (Stołowski 2006, s. 39). Prawidłowo dokonane rozpoznanie diagnostyczne jest warunkiem koniecznym dla właściwego oddziaływania resocjalizacyjnego. Generalną zasadą jest konieczność uwzględnienia dynamiki niedostosowania społecznego, co oznacza, że rozpoznanie nie powinno obejmować wyłącznie przeszłości, ale także bieżące przeżycia, doznania i sytuację w jakiej znalazł się diagnozowany (Wysocka 2006, s. 16). W praktyce resocjalizacyjnej funkcja diagnostyczna pozostaje w ścisłym związku z funkcją korekcyjną, a ich rozdzielenie bywa niemożliwe. Personel resocjalizacyjny, podejmując oddziaływania, jednocześnie nieustannie dokonuje oceny reakcji zachodzących pod ich wpływem u podopiecznego. I odwrotnie, diagnozując podopiecznego, w myśl interakcyjnego modelu diagnozy, negocjuje z nim i wyjaśnia zdiagnozowane problemy, co zwiększa motywację do dokonywania zmian w swoim postępowaniu, podnosi zaangażowanie i chęć współpracy z wychowawcą w zakresie korekty funkcjonowania (Opora 2013, s. 69–70).

Z diagnozą resocjalizacyjną wiąże się wspomniane już pojęcie „badania osobopoznawcze”. Jednak sam termin „badania osobopoznawcze” jest nieadekwatny i nie oddaje precyzyjnie jego istoty, gdyż trudno znaleźć właściwą nazwę oddającą

cą znaczne bogactwo zawierających się w nim treści. Wykładnia pojęcia wymaga językowej analizy obu wyrazów. „Badanie” nie oznacza prostego poznania, tylko skomplikowany zabieg poznawczy polegający na gromadzeniu informacji z różnych źródeł i ich odpowiedniej interpretacji. Z kolei określenie „osobopoznawczy” dotyczy podmiotu poznania – osoby, człowieka, jednostki. Wiadomo że jeżeli takie badanie ma być przydatne wymiarowi sprawiedliwości musi uwzględniać powiązania człowieka ze środowiskiem społecznym oraz analizę etiologiczną czynu przestępczego, słowem całość biopsychospołeczną jednostki. Zatem badania osobopoznawcze będziemy definiować jako procesy poznawcze i ich wyniki dotyczące sprawy czynu zabronionego wraz z opisem uwarunkowań psychofizycznych i środowiskowych jego zachowań. Badaniem tym będzie zarówno poznanie osoby sprawcy, jak i poznanie bliższego i dalszego środowiska w jakim żyje. Badaniem należy objąć czynniki etiologiczne mające wpływ w kryminogenezę oraz ustalenie na ich podstawie prognozy kryminologiczno-społecznej. Powinny się tu znaleźć także zalecenia co do stosowania odpowiednich środków karnych, zapobiegawczych, rehabilitacyjnych. Najpełniejsze i najwnikliwsze badania osobopoznawcze można zatem nazwać badaniami „kryminologiczno-klinicznymi”. W dalszej części artykułu przedstawiono różne aspekty badań osobopoznawczych skazanych pod kątem wykorzystania ich w procesie wykonawczym kary pozbawienia wolności.

Badania osobopoznawcze w aspekcie kryminologiczno-prawnym

Metodologiczne zasady badań zjawisk dewiacyjnych, głównie przestępczości, wyznaczone zostały przez Emila Durkheima, jednego z pionierów socjologii naukowej, który odrzucił metody intuicji i introspekcji na rzecz naukowych źródeł poznania rzeczywistości społecznej, wzorując się na naukach przyrodniczych i metodach obserwacji i eksperymentu (Urban 2012, s. 11). Zagadnienie badań osobopoznawczych pojawiło się w kryminologii, gdy jej teoretyczne rozważania przeniosły akcent na człowieka będącego sprawcą przestępstwa, odchodząc od samego czynu przestępczego (Tyszkiewicz 1975, s. 3). Rozwój badań osobopoznawczych uzależniony był od dwóch czynników. Z jednej strony zależał od postępu badań nad człowiekiem z perspektywy różnych nauk (psychologia, socjologia, medycyna), a z drugiej strony od przemian systemu prawa karnego. Istniejący spór między determinizmem (brakiem wpływu na bieg wydarzeń i ograniczoną możliwością kierowania swoim postępowaniem) a indeterminizmem (wolną wolą w podejmowaniu decyzji i autonomią kierowaniu swoim postępowaniem) jest jednym z podstawowych sporów naukowych, którego skutki nadal wpływają na twórczą myśl w kryminologii (Tyszkiewicz 1991, s. 57). Koncentracja na sprawcy przestępstwa, który powinien być przedmiotem badań, spowodowała inne spojrzenie na przestępcę. Zaczęto poszukiwać wyjątkowych cech przestępczych, różnią-

cych przestępców od ludzi „normalnych”. Odmienności sprawcy miały być dzięki takiej identyfikacji korygowane, co miało przyczynić się do redukcji przestępczości (Parol 2008, s. 67).

Pojawienie się nurtu pozytywistycznego w kryminologii, opartego na przekonaniu o możliwości uzyskania przez nauki społeczne wiedzy równie pewnej jak w naukach przyrodniczych, spowodowało poszukiwanie przyczyn przestępczości za pomocą metod naukowych. Skoncentrowano się więc na badaniu sprawcy przestępstwa, co dało początek badań osobopoznawczych (Błachut i in. 2001, s. 44–45). Oprócz przekonania o odmienności sprawcy pod względem psychofizycznym doszukiwano się również odmienności w jego środowisku lub w całym społeczeństwie (Bułat i in. 2010, s. 20). Prekursorem naukowych badań indywidualnych przestępców był C. Lombroso – autor wydanej w 1876 roku pracy *Człowiek zbrodniarz*, w której opisał genezę przestępczości, pojęcie typu przestępcy, klasyfikację i teorię zbrodni. Jego następcą, E. Ferri, zwrócił uwagę, że oprócz czynników antropologicznych każde przestępstwo jest wynikiem działania czynników społecznych i fizycznych środowiska (Dudek i in. 1993 s. 22–23). Przyczyniło się to do rozwoju antropologii i psychologii kryminalnej i do powstawania laboratoriów badających somatyczne i psychiczne cechy przestępców oraz uwarunkowania społeczne przestępczości. W więzieniu „Forest” w Brukseli powstało laboratorium antropologii penitencjarnej założone przez L. Varvaeka, który uważał że dla prawidłowego wykonania kary pozbawienia wolności konieczne są badania więźniów oparte na naukowych przesłankach, a następnie klasyfikowanie skazanych na różne kategorie i umieszczanie w odpowiednich warunkach uwięzienia. Z kolei w Stanach Zjednoczonych powstawały kliniki diagnostyczne i klasyfikacyjne. Przeprowadzane badania obejmowały antropologię, psychiatrię, badanie ogólnolekarskie (Szymanowski, Migdał 2014, s. 186–187), dlatego można stwierdzić, że stanowiły podwaliny dzisiejszych badań osobopoznawczych więźniów.

Ewolucję prawa karnego od najdawniejszych czasów do dziś można rozpatrywać wieloaspektowo. Po pierwsze, następowało stopniowe przechodzenie od odpowiedzialności obiektywnej, uzależnionej od związku przedmiotowego pomiędzy sprawcą a wyrządzoną krzywdą fizyczną lub psychiczną albo spowodowaną szkodą (materialną, moralną) do odpowiedzialności subiektywnej opartej na stosunku psychicznym człowieka do jego zachowania i płynących z niego następstw (intencje, motywy sprawcy do wyrządzenia szkody, świadomość naruszania norm). Po drugie, zaczęto odchodzić od odpowiedzialności zbiorowej, związanej z obiektywizmem, na rzecz odpowiedzialności sprawcy wyłącznie za własne czyny, a nie zachowania innych, mimo że był uczestnikiem danego zdarzenia (ustalenie rozmiaru winy i stopnia udziału w przestępstwie). Kolejna zmiana dotyczyła przejścia od kary za przestępstwo traktowanej jako zemsta i odwet do kary mającej charakter prewencyjny i wychowawczy. Wreszcie zmieniała się metodologia tworzenia i stosowania prawa, od abstrakcji do obiektywnego poznania prawdy uwzględniającej konkretną sytuację wraz z zespołem warunkujących ją czynników. Opisane

wyżej zmiany w prawie karnym złożyły się na stopniowy proces wykształcania się szeroko pojętej indywidualizacji w traktowaniu sprawców czynów naruszających normy prawne. Człowiek-przestępca stał się zatem podstawowym elementem systemu prawa karnego obok eksponowanych dotychczas przestępstwa i kary (Tyszkiewicz 1975, s. 8–9).

Zainteresowanie badaniami osobopoznawczymi uzależnione jest od modelu prawa karnego. W rozwoju doktryny karnej można wyróżnić cztery modele prawa: odwetowy, ogólnoprewencyjny, szczególnoprewencyjny, resocjalizacyjny. Model pierwszy, postulowany przez klasyczną kryminologię, zakładał że reakcją na przestępstwo jest dolegliwa kara, a o jej dobrze i wysokości decyduje waga przestępstwa, czyli rozmiar wyrządzonej krzywdy lub szkody społecznej. Nie ma tu miejsca na indywidualizację, przestępca nie jest w ogóle brany pod uwagę (wszyscy traktowani są jednakowo za taki sam czyn), dlatego trudno w tym modelu doszukiwać się pola do badań osobopoznawczych. Model ogólnoprewencyjny w praktyce stosowania prawa sprowadza się do tego, że kara jako reakcja na przestępstwo jest środkiem dyscyplinowania, a nawet zastraszenia całego społeczeństwa. Oczywiście o doborze odpowiedniej kary decyduje rozmiar winy, czyli stopień zagrożenia ładu społecznego lub interesów władzy. I tu brakuje miejsca na badania osobopoznawcze. Z kolei w modelu szczególnoprewencyjnym, występującym w nurcie kryminologii pozytywistycznej, pojawia się moment badania przestępcy. Jest on jednak nieco inaczej pojmowany. Reakcją na przestępstwo są środki służące ochronie społeczeństwa przed złoczyńcą, czyli unieszkodliwienie sprawcy poprzez izolację. O doborze środka karnego decydują indywidualne właściwości przestępcy, stąd konieczność wszechstronnych badań określających stopień i charakter niebezpieczeństwa jakie on stwarza dla norm prawnych. Wreszcie w modelu resocjalizacyjnym badania osobopoznawcze zajmują właściwe miejsce. Reakcją na czyn godzący w ład i porządek prawny są podejmowane środki ochrony społecznej, których celem jest poprawa sprawcy i jego resocjalizacja, gdyż tylko w taki sposób można ochronić społeczeństwo przed kolejnymi przestępstwami. O doborze środka decydują wyłącznie właściwości sprawcy określające, na podstawie pogłębionych badań osobopoznawczych, możliwości jego resocjalizacji (Tyszkiewicz 1975, s. 10–11).

Badania osobopoznawcze mają największe zastosowanie w doktrynach prawa karnego sprawcy, w przeciwieństwie do prawa karnego czynu. Prawo karne sprawcy to system, w którym nie czyn przestępczy, lecz jego sprawca – indywidualny człowiek o swoistych właściwościach – stanowi kryterium decydujące o tym, czy i jakie środki karne należy zastosować. Zatem badania osobopoznawcze mają podstawowe znaczenie w modelu szczególnoprewencyjnym, a zwłaszcza resocjalizacyjnym, gdyż to właśnie w nich mają one kluczowe znaczenie w doborze środka karnego dostosowanego do osobowości sprawcy (Tyszkiewicz 1975, s. 12–13). Ukazanie zaś służbom penitencjarnym pierwiastka genetycznego przestępstwa pozwala na daleko idącą indywidualizację w bardzo zróżnicowanym świecie przestępc-

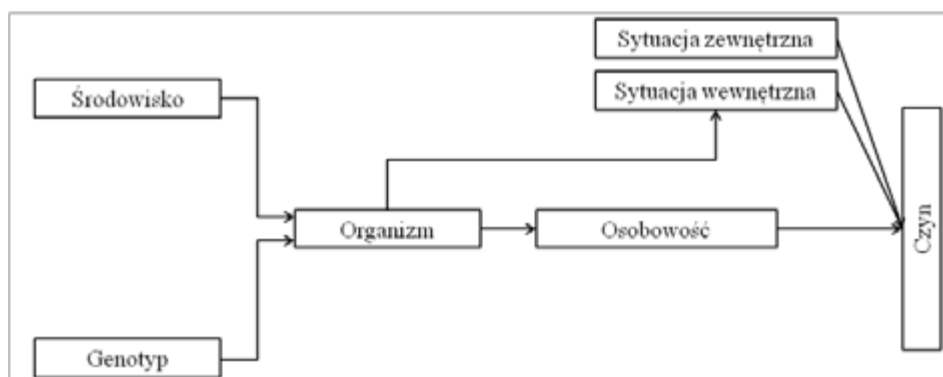
ców, umożliwiając odpowiednie balansowanie między podejściem restrykcyjnym a reedukacyjnym wobec osób pozbawionych wolności (Świtka 2005, s. 18).

Kryminogeneza jako element badań osobopoznawczych

„Kryminogeneza” w ujęciu leksykalnym oznacza „genezę przestępstwa, zakres przyczyn i uwarunkowań, czyli całościowy kształt czynników uruchamiających ciąg zdarzeń – proces – który doprowadził jednostkę do popełnienia przestępstwa” (Kuć 2015, s. 64). Badanie kryminogenezy polega na opisie i wyjaśnieniu przyczyn, które spowodowały, że człowiek podjął fatalne w skutkach decyzje doprowadzające go do sytuacji, w jakiej podjął działania, których kulminacją było naruszenie norm prawnych (Tyszkiewicz 1997, s. 40–42). Na gruncie ogólnej koncepcji mechanizmu rządzącego zachowaniem człowieka kryminologia kliniczna, poprzez analizy, doszła do wyodrębnienia spośród wielu czynników te, które mają wpływ na genezę przestępstwa (Tyszkiewicz 1975, s. 37). Można je podzielić na bezpośrednie przyczyny przestępstwa (bez nich nie doszłoby do przestępstwa) lub te niejako sprzyjające powstaniu okoliczności do jego zaistnienia. Zatem czynniki kryminogenne to sytuacje, okoliczności, właściwości indywidualne jednostki, pomiędzy którymi a faktem popełnienia przestępstwa zachodzi bardzo wyraźny związek. Wzajemne powiązania pomiędzy tymi czynnikami a przestępstwem muszą być udokumentowane codziennym doświadczeniem lub badaniem indywidualnych przypadków. Na gruncie kryminologii siła czynników kryminogennych szacowana jest za pomocą analiz statystycznych, które wykazują dodatnią korelację pomiędzy ich występowaniem a faktem zaistnienia przestępstwa (Tyszkiewicz 2009, s. 217). Czynniki kryminogenne zarówno egzo- jak i endogenne wpisane są w proces decyzyjny sprawcy, zwany przez L. Tyszkiewicza „luzem decyzyjnym”, stanowiąc główne elementy tego procesu. Można je podzielić na pięć sfer: 1) skłonności (potrzeby, pożądanía, pokusy, uzależnienia), 2) wartości (sumienie, superego, mechanizmy kontroli), 3) możliwości psychofizyczne (zdolności, umiejętności, pomysłowość), 4) możliwości rzeczowe (warunki umożliwiające realizację zamiarów), 5) interakcje międzyludzkie (nakłanianie, kontrola, presja) (Tyszkiewicz 1997, s. 183–187). Przeciwnymi czynnikami – antykryminogennymi (w profilaktyce zwane chroniącymi) – są czynniki pozytywne (indywidualne, środowiskowe, społeczne), które zwiększają luz decyzyjny (stwarzają w umyśle więcej alternatyw w podejmowaniu działań), zmniejszają ryzyko występowania patologii społecznych i tym samym przeciwdziałają przestępczości (Poklek, Chojnacka 2013, s. 20 i n.). Układ bezpośrednio poprzedzający przestępstwo cechuje zawsze przewaga nasilenia czynników kryminogennych nad antykryminogennymi (Tyszkiewicz 1986, s. 93).

Analiza czynników wpływających na genezę przestępstwa powinna być kompleksowa, wskazywać na stałość i zmienność oraz powiązania między czynnikami. Omówienie czynników pozytywnych i negatywnych oraz kryminogenezy zmierza

do zajęcia stanowiska dotyczącego determinizmu czynów ludzkich. Jest to próba odpowiedzi na szczegółowe pytania. Jakie czynniki wpływają bezpośrednio na sprawcę i czy może się im oprzeć? Jaki jest udział wolnej woli i zdolności do pokierowania swoim zachowaniem? Czy sprawca był w stanie oprzeć się pokusie, zaniechać czynu, przeciwstawić się okolicznościom? Skrajne stanowiska dotyczące determinizmu (brak możliwości wpływania na zdarzenia) i indeterminizmu (wolna wola i całkowity wpływ na podejmowane działania) są niebezpieczne. Nie można bowiem wypreparować i zbadać wszystkich czynników działających w określonym układzie zdarzeń, a w przypadku człowieka zawsze istnieje pewien poziom nieoznaczoności.

Ryc. 1. Czynniki wpływające na popełnienie czynu przestępczego
Źródło: opracowanie własne na podstawie Tyszkiewicz 1975, s. 43.

Powyższy schemat w sposób syntetyczny ujmuje układ i kierunki oddziaływań głównych elementów wpływających na zachowanie człowieka. Mechanizm ten dotyczy wszystkich czynów, zarówno akceptowanych, jak i nieakceptowanych, nagannych, które naruszają normy społeczne. Dysfunkcja któregoś z elementów (tam usytuowane są czynniki kryminogenne) prowadzi do podjęcia przez jednostkę zachowań godzących w porządek prawny. Złożoność czynu przestępczego wynika z tego, że zawiera on w sobie element wewnętrzny (psychiczny) – endogenny – oraz zewnętrzny – egzogeny – między którymi zachodzi związek polegający na tym, że trudny do zbadania element wewnętrzny (osobowość i właściwości psychiczne, wewnętrzne zmiany w organizmie pod wpływem sytuacji) determinuje obserwowane na zewnątrz zachowanie w postaci czynu przestępczego. Ponadto oprócz głównych czynników na popełnienie przestępstwa mogą mieć wpływ czynniki nieuwjęte w schemacie, a mające pośredni wpływ na podjęte przez sprawcę zachowania, np. wiek, płeć, status społeczny, tryb życia (Tyszkiewicz 1975, s. 43–44).

Badanie kryminogenezy wymaga podejścia syndromatycznego uwzględniającego całokształt okoliczności istotnych dla procesu kryminogenezy w ujęciu

strukturalnym i dynamicznym. Cechą charakterystyczną ujęcia strukturalnego jest zbadanie jakie czynniki kryminogenne występowały, natomiast ujęcie dynamiczne wymaga ukazania ich historycznej sekwencji i kierunku uwarunkowań (Kuć 2015, s. 65). Aspekt indywidualny przestępstwa, będący dorobkiem zmodernizowanej antropologii i psychologii kryminalnej, pozwala na uwzględnienie w wymiarze sprawiedliwości podłoża psychicznego samego czynu, ustosunkowania się sprawcy do przestępstwa, obejmując i integrując kryteria: charakterologiczne (osobowość), psychiczne (pobudki i motywy), intelektualne (upośledzenie umysłowe, dojrzałość, zrozumienie), przestępcze (sposób działania, rodzaj, krytycyzm do skutków), społeczne (styl życia, dotychczasowe postępowanie) (Świtka 2005, s. 13). Z kolei oddziaływanie środowiska występuje albo jako czynnik wpływający na osobowość i jej rozwój, albo jako zespół czynników działających na sferę psychiki człowieka i aktualny stan przyczyniający się do uaktywnienia dynamizmu kryminogenezy (Kuć 2013, s. 54).

Badania osobopoznawcze w systemie penitencjarnym

Wykonywanie kary pozbawienia wolności powinno opierać się na indywidualnej skłonności skazanego do ponownego przestępstwa, a zatem w resocjalizacji należy skupić się przede wszystkim na endogennych czynnikach kryminogennych, takich jak: wrogość, agresja, osobowość antyspołeczna, podkultura, uzależnienia. Program indywidualnych oddziaływań musi zawierać opis czynników (postaw) prokryminalnych, które będą za jego pomocą redukowane lub minimalizowane (Jaworska 2008, s. 97). Przygotowanie projektu i planu pracy penitencjarnej wymaga więc odpowiedniej diagnozy, która jest pierwszym elementem w procesie resocjalizacji w warunkach zakładu karnego. Diagnoza ta ma na celu zarówno określenie problemów poznawczych, emocjonalnych, motywacyjnych i behawioralnych, jak również zidentyfikowanie zasobów, mocnych stron osobowości, stanowiących kapitał osobisty skazanego, na którym będzie możliwe budowanie nowych postaw lub modyfikowanie struktury osobowości zgodnie z oczekiwaniami społecznymi (Poklek 2013, s. 21). W tym celu prowadzone są badania osobopoznawcze mające na celu gromadzenie wszelkich danych dotyczących skazanego pozyskanych już w postępowaniu przygotowawczym i jurystycznym, kontynuowane w postępowaniu wykonawczym. Stanowią one podstawę klasyfikacji, podejmowanych oddziaływań oraz stosowanych środków resocjalizacyjnych względem skazanego, takich jak: praca, nauka, zajęcia kulturalno-oświatowe, kontakty ze światem zewnętrznym, nagrody i kary, środki terapeutyczne, zezwolenia na czasowe opuszczenie zakładu karnego i wreszcie warunkowe przedterminowe zwolnienie. Diagnoza opiera się na informacjach o cechach osobowości skazanego, jego doświadczeniach życiowych, celach i dążeniach, postawach względem otoczenia i norm, gotowości do zmian dotychczasowego stylu życia itp. (Kuć 2011, s. 91). Każde badanie diagnostycz-

ne odbywa się w jakimś konkretnym miejscu i czasie, a przy tym towarzyszą mu rozmaite okoliczności. Czynniki te określane są jako kontekst badania, przy czym może on mieć różne aspekty, np. sytuacyjny, kulturowy, społeczny, gdyż badanie to interakcja interpersonalna diagnosty i diagnozowanego (Stemplewska-Żakowicz 2009, s. 150). Nabiera to szczególnego znaczenia w warunkach izolacji więziennej, gdzie występuje wyraźna rozbieżność interesów partnerów interakcji diagnostycznej. Osadzony poddawany badaniom osobopoznawczym jest zazwyczaj nieufny wobec personelu więziennego, stara się przedstawić siebie w jak najkorzystniejszym świetle, ponieważ wie, że od tego zależy jego sytuacja w trakcie uwięzienia (klasyfikacja, rozmieszczenie wewnątrz oddziału, skierowanie do pracy, na zajęcia edukacyjne itp.). Z kolei wychowawca lub psycholog stara się wydobyć jak najwięcej informacji istotnych dla procesu resocjalizacyjnego, jak i dla bezpieczeństwa samego osadzonego i innych osób przebywających w jednostce penitencjarnej.

Badania osobopoznawcze w polskim systemie penitencjarnym mają rozbudowane cele wyartykułowane w Rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U.2003.151.1469), mianowicie: umożliwienie oddziaływań penitencjarnych, ustalenie stosunku skazanego do popełnionego przestępstwa, poznanie przyczyn i przebiegu wycofania społecznego, określenie podatności na projektowane oddziaływania penitencjarne, sporządzenie prognozy penitencjarnej i kryminologiczno-społecznej. Zgodnie z art. 79b § 1 kodeksu karnego wykonawczego (Dz.U.1997.90.557. z późn. zm.) skazanego przyjętego do zakładu karnego umieszcza się w celi przejściowej na okres do 14 dni w celu poddania go, między innymi, wstępnym badaniom lekarskim i osobopoznawczym. Oczywiście z uwagi na szeroki zakres celów nie jest możliwe, aby w tak krótkim czasie dokonać kompleksowych badań, zwłaszcza psychologicznych i psychiatrycznych, dlatego w celi przejściowej przeprowadza się wstępne badania, aby kontynuować je w toku dalszego odbywania kary pozbawienia wolności (Szczygieł 2013, s. 165). Wychowawca, co określa Regulamin organizacyjno-porządkowy wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U.2003.152.1493), przeprowadza w ciągu 2 dni od przyjęcia rozmowę wstępną ze skazanym, której celem jest ustalenie niezbędnych informacji zapewniających prawidłowe wykonanie kary pozbawienia wolności. Badania te są podstawą klasyfikacji skazanego, czyli skierowania go do odpowiedniego rodzaju i typu zakładu karnego oraz systemu wykonywania kary (art. 82 kkw). Decyzja klasyfikacyjna weryfikowana jest niezwłocznie po ujawnieniu nowych okoliczności, a w szczególności po uzyskaniu badań osobopoznawczych. W trosce o zapewnienie bezpieczeństwa możliwie jak najszybciej po przyjęciu dokonuje się oceny stwarzania przez skazanego ryzyka dla innych osadzonych i personelu oraz dopuszczania się aktów samoagresji i prób samobójczych (Szymanowski, Migdał 2014, s. 279).

Na podstawie wyników badań osobopoznawczych opracowuje się przy udziale skazanego skierowanego do programowanego systemu odbywania kary indy-

widualny program oddziaływania. Jest to wynikający z rozpoznania osobowości i uwzględniający odrębności wychowanka program, zmierzający do osiągnięcia celów wykonania kary pozbawienia wolności, w którym ustala się sankcjonowane przez prawo penitencjarne metody i środki oddziaływania (Silecka 2004, s. 335). W procedurze jego opracowywania pierwszym etapem jest przygotowanie stosownej diagnozy obejmującej opis i wyjaśnienie przyczyn nieprzestrzegania przez skazanego norm prawnych i przejawiania zachowań niedostosowania społecznego, opis funkcjonowania skazanego w kontaktach społecznych, opis podstawowych problemów skazanego (Szymanowska 2003, s. 186). Należy podkreślić, że skuteczne interwencje korekcyjne wobec skazanych opierają się na szacowaniu ryzyka i czynników kryminogennych, a programowane działania powinny być zorientowane na eliminowanie czynników recydywy przestępczej, czyli potrzeb kryminalnych. Czynniki recydywy mogą mieć charakter statyczny, (brak możliwości zmiany) i uzależnione są od liczby wcześniejszych skazań, wczesnego wieku rozpoczęcia kariery przestępczej, pobytów w instytucjach poprawczych jako nieletni lub zakładach karnych. Większość czynników może jednak ulegać zmianom pod wpływem odpowiednich oddziaływań (udział w programach resocjalizacyjnych), mają więc charakter dynamiczny. Należą do nich uzależnienie od alkoholu lub narkotyków, brak pracy, brak środków utrzymania, brak miejsca zakwaterowania, problemy rodzinne, deficyty w zakresie umiejętności społecznych, impulsywność, agresywność, antyspołeczne nastawienia, przestępczy styl myślenia czy przebywanie wśród przestępczych przyjaciół. Identyfikacja tych czynników wymaga gruntownej diagnozy, tzn. rzetelnych badań osobopoznawczych (Stańdo-Kawecka 2013, s. 14 i n.).

Analiza danych osobopoznawczych obejmuje zatem informacje dotyczące życia rodzinnego skazanego, jego kontaktów społecznych, przyczyn i okoliczności popełnienia przestępstwa, uprzedniej karalności, stopnia podatności skazanego na wpływy podkultury przestępczej, zachowań wskazujących na możliwość występowania zaburzeń psychicznych albo uzależnienia od alkoholu, środków odurzających lub substancji psychotropowych, umiejętności przystosowania się skazanego do warunków i wymagań zakładu oraz wyników badań psychologicznych i psychiatrycznych. Struktura procesu diagnostycznego w penitencjarystyce ma charakter diagnozy ciągłej, a zebrane wcześniej dane i informacje osobopoznawcze uaktualnia się (Friedrich 2015, s. 51), zwłaszcza w okresie przygotowującym skazanego do warunkowego przedterminowego zwolnienia lub przed końcem kary. Badania osobopoznawcze są dokumentowane w systemie informatycznym poprzez wskazanie zastosowanych metod i zapis informacji uzyskanych od skazanego.

Badania osobopoznawcze przeprowadzane w zakładzie karnym wymagają prowadzenia rozmów diagnostycznych ze skazanym i wywiadów z jego rodziną, obserwacji zachowań, a także analizy dokumentacji dotyczącej jego osoby. Wśród dokumentacji dostępnej administracji penitencjarnej możemy wyróżnić dokumentację wytworzoną przez Służbę Więzienną, sporządzoną przez inne instytucje oraz

samego skazanego lub jego najbliższych. Do pierwszej kategorii zalicza się notatki osobopoznawcze, akta archiwalne, opinie i oceny, wnioski nagrodowe i dyscyplinarne, konsultacje i opinie psychologiczne, orzeczenia psychologiczno-penitencjarne, prognozy kryminologiczno-społeczne. W drugiej kategorii mieszczą się wykazy informacji sądowych o skazanym, akta sprawy, opinie biegłych, wywiady środowiskowe, opinie z ośrodków leczniczych, placówek wychowawczych, zakładów poprawczych, świadectwa i zaświadczenia, informacje z policji. Wśród materiałów osobopoznawczych wytworzonych przez skazanego lub jego rodzinę można zaliczyć prace pisemne w ramach programu lub terapii, korespondencję, prośby do administracji, wytwory artystyczne, rękodzieło w ramach terapii zajęciowej, a także wywiady z rodziną (Poklek 2013, s. 23).

Ważnym elementem badań osobopoznawczych w penitencjaryście są badania psychologiczne, a w niektórych przypadkach psychiatryczne, gdyż pominięcie lub nieuwzględnienie oceny stanu zdrowia psychicznego skazanego skutkować może bardzo poważnymi następstwami zagrożenia dla porządku i bezpieczeństwa jednostki penitencjarnej oraz życia i zdrowia dla przebywających tam osób. Zdiagnozowana w odpowiednim czasie eskalacja objawów psychopatologicznych, pogorszenie nastroju, deficyty intelektualne czy też ujawnianie się zaburzeń zachowania, mogą zapobiec próbom samobójczym, napaściom na współosadzonych i personel oraz wielu innym niebezpiecznym dla funkcjonowania więzienia sytuacjom (Kwieciński 2014, s. 533). Badania psychologiczne kończą się sporządzeniem orzeczenia psychologiczno-penitencjarnego lub opinii psychologicznej. Badania psychologiczne kończące się orzeczeniem psychologiczno-penitencjarnym przeprowadza się w szczególności w ośrodkach diagnostycznych, które usytuowane są na terenie każdego Okręgowego Inspektoratu Służby Więziennej. Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych w orzeczeniu psychologiczno-penitencjarnym powinny znaleźć się próby wyjaśnienia procesu wykołajenia przestępczego, charakterystyka stanu psychicznego, ustalenia potrzeb stosowania oddziaływań specjalistycznych, określenie w zakresie proponowanej klasyfikacji skazanego, nauczania i zatrudnienia, a także sugerowanych propozycji oddziaływań uwzględniających psychologiczne i społeczne mechanizmy funkcjonowania skazanego (Dz.U.2000.29.369).

Diagnoza penitencjarna poszerzona o badania psychologiczne zawiera opis charakterystycznych sposobów zachowania się skazanego w różnych okolicznościach i środowiskach, ustalenie symptomów reakcji negatywnych (pasywów) i pozytywnych (aktywów), wyjaśnienie psychologicznych mechanizmów powstawania pasywów i aktywów, etiologię zaburzeń w zachowaniach, czyli wyjaśnienie w jakim stopniu postępowanie skazanego jest rezultatem przeżywania sytuacji trudnej, a w jakim uwarunkowane jest zaburzeniami osobowości (Niewiadomska 2007, s. 151).

Szczególnego znaczenia nabierają badania osobopoznawcze w przypadku prognozy kryminologiczno-społecznej sporządzanej na czas opuszczenia przez skazanego zakładu karnego zarówno w przypadku nagród wolnościowych, jak i wyjścia na przepustkę, gdzie konieczne jest oszacowanie ryzyka niepowrotu do jednostki penitencjarnej lub naruszenia porządku prawnego (Kwieciński 2013, s. 41). Prognoza taka wymagana jest również przed wydaniem decyzji sądu penitencjarnego o warunkowym przedterminowym zwolnieniu. W praktyce prognozując przyszłe zachowania skazanego należy ustalić pozytywne zmiany w jego postawie, czyli stosunek do życia, do określonych zjawisk społecznych, nastawienie, prezentowane stanowiska oraz poglądy. W ramach postawy oceniane są także relacje z innymi ludźmi zwłaszcza z najbliższymi. Dalej oceniane powinny być właściwości osobiste skazanego, w których bezpośrednio nawiązuje się do cech biologicznych, takich jak: wiek, płeć, stan zdrowia psychicznego i fizycznego i ewentualne kalectwo. Poza tymi właściwościami ocena powinna koncentrować się na cechach charakteru, temperamencie, osobowości, zdolności do samokrytyki, wrażliwości sumienia, poziomie rozwoju intelektualnego, wiedzy, planach życiowych, zdolnościach i zainteresowaniach (Kwieciński 2014, s. 94).

Dane i informacje osobopoznawcze oraz dokumenty dotyczące skazanego wytworzone przez Służbę Więzienną w trakcie odbywania kary pozbawienia wolności zamieszcza się w działającym od roku 2004 systemie informatycznym – Centralnej Bazie Danych Osób pozbawionych Wolności Noe.NET – zgodnie z wymaganiami tego systemu i zasadami gromadzenia i przetwarzania danych (Kosiński 2011, s. 253). Wydrukowane z bazy Noe.NET badania osobopoznawcze wraz z innymi dokumentami umieszcza się chronologicznie w teczce osobopoznawczej prowadzonej przez wychowawcę przydzielonego do skazanego. Część dokumentacji niewytworzonej przez system informatyczny sporządzana jest na odpowiednich drukach (Zarządzenie DG 19/16). W teczce znajdują się zatem zapisy rozmów informacyjnej i wstępnej, notatki osobopoznawcze z innych rozmów i obserwacji zachowań skazanego, propozycje klasyfikacyjne, projekty ocen okresowych postępów w resocjalizacji i prognozy kryminologiczno-społeczne, orzeczenia psychologiczno-penitencjarne, opinie sądowo-psychiatryczne, opinie psychologiczne, oceny końcowe przebiegu i efektów terapii uzależnień, indywidualne programy oddziaływania oraz programy terapeutyczne wraz z ich weryfikacjami, wnioski o nagrody i ulgi, wnioski z decyzjami o nagrodach skutkujących czasowym opuszczeniem zakładu karnego, wnioski z decyzjami o przepustkach regulaminowych i celowych oraz zezwoleniach na opuszczenie zakładu karnego, a także wnioski o wymierzenie kar dyscyplinarnych. Teczka zawiera także opinie o skazanym sporządzane dla potrzeb sądu, inne dokumenty i informacje dotyczące skazanego nadesłane przez inne organy wykonawcze (informacje przesłane przez sąd, wywiady przeprowadzone przez kuratora, policję, ośrodek pomocy społecznej, opinie z placówek opiekuńczo-wychowawczych i zakładów poprawczych). Ponadto są tam protokoły z użycia środków przymusu bezpośredniego, oświadczenia skazanego dotyczące

zapewnienia bezpieczeństwa osobistego, niektóre prośby skazanego (nauka, transport, twórczość własna) oraz zatrzymana korespondencja, oceny i opinie dotyczące nauczania, wnioski o zakwalifikowanie do tzw. „niebezpiecznych” i ich weryfikacje, notatki innych funkcjonariuszy dotyczące skazanego.

Podsumowanie

Reasumując, za Tyszkiewiczem, badaniami osobopoznawczymi określa się rozmaite procesy poznawcze obejmujące różne zakresy: 1) od prostego zbierania czy sumowania informacji do badań opartych na stosowaniu skomplikowanych narzędzi diagnostycznych; 2) od zbierania danych dotyczących wyłącznie osoby sprawcy do pełnej analizy danych środowiskowych; 3) od ustalenia faktów teraźniejszych do odtworzenia faktów minionych i przewidywania zdarzeń przyszłych, aż do programowania doboru środków oddziaływania (Tyszkiewicz 1975, s. 5–7). Z kolei diagnoza może oznaczać zarówno proces diagnozowania, jak i jego efekt, a także całościowy kształt wiedzy teoretycznej i praktycznej na temat diagnozowania (Stemplewska-Żakowicz, Paluchowski 2008, s. 26). Model diagnozy interdyscyplinarnej, bo tylko taka powinna być zastosowana w oddziaływaniach penitencjarnych, koncentruje się na negatywnych zachowaniach oraz mechanizmach ich powstawania, uwzględnia złożoność środowiska wychowującego i zmierza do projektowania oddziaływań resocjalizacyjnych (diagnoza projektująca), które podlegają weryfikacji w działalności praktycznej (diagnoza oceniająca). Wyniki diagnozy są podstawą do wyboru dalszego modelu terapii, np. humanistycznej, behawioralnej, który koresponduje z ustalonymi w diagnozie problemami (Skałbani 2011, s. 37). Skuteczna resocjalizacja wymaga dokładnego rozpoznania problemu, zarówno w jego aspektach objawowych, jak i etiologicznych oraz prognostycznych. Z tych powodów diagnoza dla potrzeb resocjalizacji to zagadnienie bardzo zróżnicowane i rozległe (Wojnarska 2011, s. 7). Należy podkreślić, że problematyka szeroko pojętych badań osobopoznawczych nie da się pomieścić w kompetencji jednej dziedziny wiedzy lub gałęzi nauki, dlatego konieczna jest integracja badań prowadzonych przez biegłych, ekspertów, specjalistów z różnych obszarów – kryminologów, psychologów, lekarzy psychiatrów, socjologów, pedagogów (Stępnia 2008, s. 59). Natomiast w warunkach więziennych badania osobopoznawcze osadzonych usytuowane są w zakresie obowiązków personelu penitencjarnego i terapeutycznego, czyli wychowawców, terapeutów i psychologów.

Podejmowane przez funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych lub terapeutycznych czynności diagnostyczne mają na celu zindywidualizowanie oddziaływań penitencjarnych, odpowiednią klasyfikację skazanego, prognozowanie penitencjarne i kryminologiczno-społeczne, zapobieganie demoralizacji, zapewnienie bezpieczeństwa zarówno skazanemu, współosadzonym, jak i personelowi więziennemu. Prawidłowe prowadzenie badań osobopoznawczych wymaga zatem

Ryc. 2. Kompetencje diagnosty w penitencjarnych badaniach osobopoznawczych
 Źródło: opracowanie własne.

profesjonalizmu i wysokich kompetencji zawodowych, które obejmują wiedzę teoretyczną i praktyczne umiejętności diagnozowania w kontekście anamnestycznym i prognostycznym oraz standardów etycznych, gdyż podejmowane na podstawie diagnozy decyzje administracyjne i oddziaływania penitencjarne decydują o przyszłości skazanego i mają wpływ na jego dalsze losy zarówno w roli więźnia, jak i w innych rolach społecznych po opuszczeniu murów więzienia.

Abstract: Personal identification tests in penitentiary services

Personal identification tests are the basis for administrative decisions taken in relation to an inmate and penitentiary and therapeutic effects. A correctly performed diagnosis enables the individualization of the process of penitentiary social rehabilitation, penitentiary and criminological and social forecasting, prevention of mutual demoralization of prisoners and ensuring order and security in the penitentiary unit. The article attempts to discuss in detail the personal identification tests of incarcerated persons carried out in penitentiary institutions and remand centers in the legal and criminal and psychopedagogical context. Sources of personal identification information about the convict and procedures undertaken by prison staff in order to carry out and document a penitentiary diagnosis were discussed. The summary indicates the competences of prison staff necessary for conducting personal identification tests.
Key words: personal identification tests, diagnosis, criminogenesis, penitentiary diagnosis, social rehabilitation diagnosis.

Bibliografia

- [1] Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., 2001, *Kryminologia*, Arche, Gdańsk.
- [2] Bułat K. i in. (red.), 2010, *Kryminologia: repetytorium*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- [3] Dudek U. i in. (red.), 1993, *Materiały pomocnicze do nauczania kryminologii*, COSSW, Kalisz.
- [4] Friedrich W., 2015, *Diagnoza penitencjarna sprawców przestępstw*, „Resocjalizacja Polska”, nr 9.
- [5] Jaworska A., 2008, *Metody oddziaływań w polskim modelu penitencjarnym*, [w:] *Kryminologia i kara kryminalna*, (red.) Jaworska A., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [6] Kalisz T., 2014, *Prognoza kryminologiczna jako przesłanka warunkowego zwolnienia*, [w:] *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, (red.) Stępiak P., UAM, COSSW, PTP, Kalisz.
- [7] Kosiński G., 2011, *Noe.NET – centralna baza danych osób pozbawionych wolności*, [w:] *Oddziaływania penitencjarne i terapeutyczne w zakładach karnych i aresztach śledczych w 2010 r.*, CZSW, Warszawa.
- [8] Kotarbiński T., 1982, *Traktat o dobrej robocie*, Ossolineum, Wrocław.
- [9] Kuć M., 2011, *Prawne podstawy resocjalizacji*, C.H. Beck, Warszawa.
- [10] Kuć M., 2013, *Kryminologia*, C.H. Beck, Warszawa.
- [11] Kuć M., 2015, *Kryminogeneza*, [w:] *Leksykon kryminologii. 100 podstawowych pojęć*, C.H. Beck, Warszawa.
- [12] Kwieciński A., 2013, *Rola diagnozy stanu zdrowia psychicznego skazanego w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, nr 81.
- [13] Kwieciński A., 2014, *Ośrodki diagnostyczne w więziennictwie. Wyraz rozsądnego kompromisu czy niedokończony reformy?*, [w:] *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, (red.) Stępiak P., UAM, COSSW, PTP, Kalisz.
- [14] Machel H., 2003, *Resocjalizacyjne aspekty polskiego systemu penitencjarnego – założenia i realia*, [w:] *Ciągłość i zmiana w obszarze profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, (red.) Rybczyńska D., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [15] Niewiadomska I., 2007, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, KUL, Lublin.
- [16] Opora R., 2013, *Znaczenie umiejętności prowadzenia rozmowy przez wychowawcę w pracy penitencjarnej*, [w:] *Funkcjonowanie kadry penitencjarnej w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności. Studia i Rozprawy z Pedagogiki Resocjalizacyjnej*, t. 4, (red.) Kowalczyk D., Mudrecka I., UO, Opole.
- [17] Parol R., 2008, *Etiologia przestępczości – paradygmaty i teorie*, [w:] *Kryminologia i kara kryminalna*, (red.) Jaworska A., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [18] Poklek R. (2013), *Metodyka i organizacja resocjalizacji w zakładach karnych. Skrypt dla studentów resocjalizacji*, WSGK, Kutno.
- [19] Poklek R., Chojnacka M., 2013, *Profilaktyka patologii społecznych w szkole. Kompendium wiedzy dla studentów i nauczycieli*, ODN, Kalisz.

- [20] Silecka E., 2004, *System programowanego oddziaływania jako nowa forma pracy wychowawczej ze skazanymi*, [w:] *Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, (red.) Ambrozik W., Stępiak P., UAM, CZSW, COSSW, Poznań–Warszawa–Kalisz.
- [21] Skałbiana B., 2011, *Diagnostyka pedagogiczna. Wybrane obszary badawcze i rozwiązania praktyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [22] Stańdo-Kawecka B., 2013, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności z perspektywy penologicznej*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, (red.) Szczepaniak P., CZSW, Warszawa.
- [23] Stemplewska-Żakowicz K., 2009, *Diagnoza psychologiczna. Diagnozowanie jako kompetencja profesjonalna*, GWP, Gdańsk.
- [24] Stemplewska-Żakowicz K., Paluchowski W.J., 2008, *Podstawy diagnozy psychologicznej*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2, (red.) Strelau J., Doliński D., GWP, Gdańsk.
- [25] Stępiak P., 2008, *Udział skazanego w kształtowaniu prognozy kryminologicznej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, nr 61.
- [26] Stołowski T., 2006, *Z doświadczeń psychologa diagnosty Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich*, „Chowanna”, R. XLIX(LXII), t. 2(27).
- [27] Szczepaniak P., 2007, *Możliwości i problemy we współpracy służb: socjalnej i penitencjarnej*, [w:] *Ćwiczenia z polityki społecznej*, (red.) Rejzner A., IRSS, Warszawa.
- [28] Szczygieł G.B., 2013, *Klasyfikacja skazanych*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, (red.) Szczepaniak P., CZSW, Warszawa.
- [29] Szymanowska A., 2014, *Więzienie i co dalej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- [30] Szymanowski T., Migdał J., 2014, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer business, Warszawa.
- [31] Świtka J., 2005, *Typ kryminalny na tle dynamizmu przestępczości*, [w:] *Osobowość przestępcy a proces resocjalizacji*, (red.) Świtka J., Kuć M., Niewiadomska I., KUL, Lublin.
- [32] Tyszkiewicz L., 1975, *Badania osobopoznawcze w prawie karnym. Wprowadzenie w problematykę prawną i kryminologiczną*, PWN, Warszawa.
- [33] Tyszkiewicz L., 1986, *Kryminologia. Zarys systemu*, Katowice.
- [34] Tyszkiewicz L., 1991, *Od naturalizmu do humanizmu w kryminologii*, UŚ, Katowice.
- [35] Tyszkiewicz L., 1997, *Kryminogeneza w ujęciu kryminologii humanistycznej*, UŚ, Katowice.
- [36] Tyszkiewicz L., 2009, *Kryminogeneza i sposoby jej badania*, „Archiwum Kryminologii”, t. 29–30.
- [37] Urban B., 2012, *Diagnoza w resocjalizacji*, [w:] *Wybrane aspekty pracy penitencjarnej*, (red.) Sołtysiak T., UKW, Bydgoszcz.
- [38] Wojnarska A., 2011, *Wstęp*, [w:] *Diagnostyka resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia*, (red.) Wojnarska A., UMCS, Lublin.
- [39] Wysocka E., 2006, *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznania zjawiska*, „Chowanna”, R. XLIX(LXII), t. 2(27).

Akty prawne

- [40] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U.1997.90.557. z późn. zm.).
- [41] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych (Dz.U.2000.29.369).
- [42] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U.2003.151.1469 z późn. zm.).
- [43] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U.2003.152.1493).
- [44] Zarządzenie nr 19/16 z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.

Robert Poklek

Adam Mickiewicz University in Poznań [poklek@interia.pl]

Personal identification tests in penitentiary services

Abstract: Personal identification tests are the basis for administrative decisions taken in relation to an inmate and penitentiary and therapeutic effects. A correctly performed diagnosis enables the individualization of the process of penitentiary social rehabilitation, penitentiary and criminological and social forecasting, prevention of mutual demoralization of prisoners and ensuring order and security in the penitentiary unit. The article attempts to discuss in detail the personal identification tests of incarcerated persons carried out in penitentiary institutions and remand centers in the legal and criminal and psychopedagogical context. Sources of personal identification information about the convict and procedures undertaken by prison staff in order to carry out and document a penitentiary diagnosis were discussed. The summary indicates the competences of prison staff necessary for conducting personal identification tests.

Key words: Personal identification tests, diagnosis, criminogenesis, penitentiary diagnosis, social rehabilitation diagnosis.

Introduction

Achievement of the objectives of prison sentences, i.e. the social reintegration of prisoners and the suppression of penitentiary recidivism, requires individualized actions within the framework of the types of prisons and the sentence serving systems. Any intentional action should be focused on efficiency, i.e. achievement of the set objective and effectiveness, which means achieving the objective with the use of optimal efforts and means, so that the costs associated with the implementation of the objectives do not exceed the incurred expenditures or do not bring

losses in other areas. Therefore, each activity should be deliberately divided into stages – detailed activities – and consequently implemented in accordance with the previous assumptions, maintaining the proper sequence and binding principles of praxeology (Kotarbiński 1982). Henryk Machel proposes the following diagram of penitentiary social rehabilitation procedures: social rehabilitation diagnosis – penitentiary prognosis – programme proposal – programme negotiations with the prisoner – programme execution – programme interim evaluation – programme implementation – programme modifications – final evaluation of the process of social rehabilitation. (Machel 2003, p. 262 etc.). The current regulations constitute a penitentiary impact scheme, which can be simplified into the following elements: diagnosis, forecasting, design and implementation, and evaluation of effects (Szczepaniak 2007, p. 58). In order to achieve the objectives of imprisonment, the prisoners are classified according to: sex, age, previous detention history, intent or inadvertence of the act, the sentence time remaining, physical and mental health (including degree of addiction to psychoactive substances), the extent of demoralization and social danger, and the type of crime committed. The above classification criteria are of a formal (substantial) and material (subjective) nature. The latter use different personal identification data, therefore the classification is based on personal-scientific research collected in the preparatory and jurisdictional proceedings and in the penalty serving stage (Niewiadomska 2007, p. 149–150).

The basic objective of the rehabilitation diagnosis is to learn about destructive antagonism manifested in the sphere of social attitudes and roles, strengthened by the cumulative effects of adverse biopsychological and environmental factors (Stołowski 2006, p. 39). Properly performed diagnostic reconnaissance is a necessary condition for a proper social rehabilitation effect. The general principle is that the dynamics of social maladjustment must be taken into account, which means that the diagnosis should not only cover the past, but also the current experience and the situation of the diagnosed person. (Wysocka 2006, p. 16). In social rehabilitation practice, the diagnostic function is closely related to the correction function and it may not be possible to separate them. At the same time, the social rehabilitation staff constantly assesses the reactions that occur in the ward under their influence. Conversely, in accordance with the interactive model of diagnosis, the diagnosed problems are negotiated and explained with them, which increases the motivation to make changes in their behavior, raises the commitment and willingness to cooperate with the educator in the area of correcting their functioning (Opóra 2013, pp. 69–70).

The aforementioned concept of personal identification tests is associated with social rehabilitation diagnosis. However, the very term “personal identification test” is inadequate and does not accurately reflect its essence, because it is difficult to find the right name that reflects the significant richness of its content. The concept requires a linguistic analysis of both terms. A “test” does not mean

simple cognition, but rather a complex cognitive procedure involving gathering and properly interpreting information from different sources. In turn the term “personal identification” refers to the subject of cognition – a person, a human, an individual. It is well known that if such a test is to be useful for the justice system, it must take into account the links between human beings and the social environment and the etiological analysis of a criminal act, in other words, the biopsychosocial whole of the individual. Therefore, we will define personal identification tests as cognitive processes and their results concerning the perpetrator of a prohibited act, together with a description of psychophysical and environmental conditions of their behavior. Such a test will include both getting to know the perpetrator and learning about the immediate and secondary environment in which they live. The test should include the etiological factors influencing criminogenesis and the establishment of a criminological and social prognosis based on these factors. Recommendations should also be made on the use of appropriate criminal, preventive and rehabilitation measures. Therefore, the most comprehensive and in-depth personal identification tests can be called ‘criminological and clinical’ tests. The following part of the article presents various aspects of personal identification tests for convicts in terms of their utilization in the enforcement process of a custodial sentence.

Personal identification tests in the criminal and legal aspect

The methodological principles of studying deviant phenomena, mainly crime, were set out by Emil Durkheim, one of the pioneers of scientific sociology, who rejected the methods of intuition and introspection in favor of the scientific sources of social reality cognition, following the model of natural sciences and methods of observation and experimentation (Urban 2012, p. 11). The issue of personal identification tests appeared in criminology when its theoretical considerations shifted the emphasis onto the person responsible for the crime, moving away from the crime itself (Tyszkiewicz 1975, p. 3). The development of personal identification tests was dependent on two factors. On the one hand, it depended on the progress in human research from the perspective of various sciences (psychology, sociology, medicine), and on the other, on changes in the criminal law system. The existing dispute between determinism (no influence on the course of events and limited possibility of directing one’s own actions) and indeterminism (free will to make decisions and autonomy to manage one’s own actions) is one of the primary scientific disputes, the consequences of which continue to influence the creative thought in criminology (Tyszkiewicz 1991, p. 57). The focus on the perpetrator of the crime, which should be investigated, has given a different perspective on the criminal. A search for special criminal features that would differentiate crimi-

nals from “normal” people commenced. The perpetrator’s differences were to be corrected thanks to such identification, which was to contribute to a reduction in crime. (Parol 2008, p. 67).

The emergence of positivist tendencies in criminology, based on the belief that social sciences can acquire knowledge as certain as the natural sciences, has led to the search for the causes of crime through scientific methods. Therefore, the focus was on the examination of the perpetrator of the crime, which gave rise to personal identification tests (Błachut et al. 2001, pp. 44 – 45). In addition to the conviction that the offender is different in psycho-physical terms, differences in their environment or the society as a whole were also sought. (Bułat et al. 2010, p. 20). The precursor of scientific research into individual criminals was C. Lombroso, the author of the *Criminal Man*, published in 1876, in which he described the genesis of crime, the concept of a criminal type, the classification and theory of crime. His successor, E. Ferri, pointed out that apart from anthropological factors, every crime is a result of social and physical factors of the environment (Dudek et al. 1993, pp. 22–23). This has contributed to the development of anthropology and criminal psychology and to the creation of laboratories examining the somatic and psychological characteristics of criminals and the social conditions of crime. In the ‘Forest’ prison in Brussels, a laboratory of penitentiary anthropology was founded by L. Varvaeck, who believed that in order for the prison sentence to be carried out properly, it was necessary to perform examinations of prisoners based on scientific grounds, and then classify them into different categories and put them in appropriate conditions of detention. In turn, in the United States, diagnostic and classification clinics were established. The research carried out included anthropology, psychiatry and general medical research (Szymanowski, Migdał 2014, p. 186–187), which is why it can be said that they were the basis of today’s research into personal identification tests for prisoners.

The evolution of criminal law since ancient times can be considered in many aspects. First of all, there was a gradual shift from objective responsibility, dependent on the material relationship between the perpetrator and the physical or mental harm or the damage caused (material, moral) towards subjective responsibility based on the mental relation between a man and their behavior and its consequences (intentions, the perpetrator’s motives to cause damage, awareness of the violation of norms). Secondly, a shift away from collective responsibility, associated with objectivism, towards the responsibility of the perpetrator solely for their own actions and not for the behavior of others, even though they were a participant in the event concerned (setting the extent of guilt and degree of participation in the offense), took place. Another change concerned the transition from a punishment for a crime treated as revenge and retaliation to a punishment of a preventive and educational nature. Finally, the methodology of creating and applying the law has changed, from abstractions to objective knowledge of the truth, which takes into account the specific situation together with a set of factors

that conditioned it. The changes in criminal law described above have resulted in a gradual process of development of a broadly understood individualization in the treatment of perpetrators of acts violating legal norms. Therefore, the criminal man became a fundamental element of the criminal law system, in addition to the offenses and penalties that have been exposed so far. (Tyszkiewicz 1975, pp. 8–9).

The interest in personal identification tests depends on the criminal law model. In the development of penal doctrine, four models of law can be distinguished: retaliatory, general preventive, special preventive, and rehabilitatory. The first model, postulated by classical criminology, assumed that the reaction to crime is severe punishment, and its selection and severity is determined by the seriousness of the crime, i.e. the amount of harm or social damage caused. There is no room for individualization here, the criminal is not taken into account at all (all are treated equally for the same act), therefore it is difficult to find a field for research into personal identification tests in this model. In the practice of applying the law, the general preventive model boils down to the fact that punishment as a reaction to a crime is a means of disciplining and even intimidating the whole society. Of course, the selection of appropriate punishment is determined by the extent of the guilt, i.e. the degree of threat to social order or the interests of the authorities. Here, too, there is no room for personal identification tests. On the other hand, in the special preventive model, which appears in the positivist criminology trend, there is a moment of testing the criminal. However, it is understood differently. The reaction to a crime is provided by measures aimed at protecting society from the evildoer, i.e. neutralization of the perpetrator through isolation. The selection of the punitive measure is determined by the individual characteristics of the offender, hence the need for comprehensive testing to determine the degree and nature of the danger they pose to legal norms. Finally, personal identification tests take the right place in the rehabilitatory model. Social protection measures are being taken as a reaction to a deed going against legal order to improve the perpetrator and rehabilitate them, as this is the only way to protect society from further crimes. The choice of a measure is determined solely by the characteristics of the offender, which, on the basis of in-depth personal identification tests, determines the possibilities of their rehabilitation (Tyszkiewicz 1975, pp. 10–11).

Personal identification tests have the greatest application in the doctrines of the criminal law of the perpetrator, as opposed to the criminal law of the act. Criminal law of the perpetrator is a system in which it is not the criminal act but its perpetrator – an individual person with specific characteristics – that determines whether and which penal measures should be taken. Therefore, personal identification tests are of fundamental importance in the special preventive and especially the rehabilitatory model, because it is in them that they are of key importance in the selection of a penal measure adapted to the perpetrator's personality (Tyszkiewicz 1975, pp. 12–13). Showing the penitentiary services the genetic element of crime allows for a far-reaching individualization in the very

diverse world of criminals, allowing for an appropriate balance between the restrictive and reeducational approach to incarcerated persons (Świtka 2005, p. 18).

Criminogenesis as an element of personal identification tests

In lexical terms, “criminogenesis” means the “genesis of a crime, the range of causes and conditions, i.e. the whole set of factors triggering a sequence of events – the process – which led the individual to commit a crime” (Kuć 2015, p. 64). The examination of criminogenesis consists in describing and explaining the reasons which caused a human being to make fatal decisions leading them to the situation in which he took actions culminating in the violation of legal norms (Tyszkiewicz 1997, pp. 40–42). On the basis of the general concept of the mechanism governing human behavior, clinical criminology, through analysis, has separated from among many factors those that influence the genesis of a crime. (Tyszkiewicz 1975, p. 37). They can be subdivided into direct reasons for the crime (without them there would be no crime) or those which are, in a way, conducive to its occurrence. Thus, criminogenic factors are situations, circumstances, and characteristics of an individual, between which there is a very clear link with the fact that an offense has been committed. Interaction between these factors and the crime must be documented through daily experience or case studies. On the basis of criminology, the strength of criminogenic factors is estimated by means of statistical analyses, which show a positive correlation between their occurrence and the existence of a crime. (Tyszkiewicz 2009, p. 217). The criminogenic factors, both exo- and endogenic, are included in the decision making process of the perpetrator, called the “free decision making” by L. Tyszkiewicz, constituting the main elements of this process. They can be divided into five spheres: 1) inclinations (needs, desires, temptations, addictions), 2) values (conscience, superego, control mechanisms), 3) psychophysical capabilities (capacities, skills, ingenuity), 4) material possibilities (conditions enabling realization of intentions), 5) interpersonal interactions (coaxing, control, pressure) (Tyszkiewicz 1997, pp. 183–187). Counteracting factors – anticriminogenic (called “protective” in prophylaxis) – are positive factors (individual, environmental, social) which increase the headroom for decision-making (creating more alternatives in the mind for taking actions), reduce the risk of social pathologies and thus counteract crime (Poklek, Chojnacka 2013, p. 20 and next). The layout immediately preceding the crime is always characterized by the prevalence of criminogenic factors over anticriminogenic factor (Tyszkiewicz 1986, p. 93).

The analysis of factors influencing the genesis of crime should be comprehensive, pointing to stability and variability and the links between factors. Discussing positive and negative factors, as well as criminogenesis, aims at taking a position

regarding the determinism of human acts. This is an attempt to answer specific questions. What factors directly affect the perpetrator and can they resist them? What is the participation of free will and the ability to control one's behavior? Was the perpetrator able to resist the temptation, abandon the act, oppose the circumstances? Extreme positions regarding determinism (no possibility to influence events) and indeterminism (free will and total influence on the actions taken) are dangerous. It is not possible to describe and investigate all factors at play in a given set of events, and in the case of a human being there is always a certain level of ambiguity.

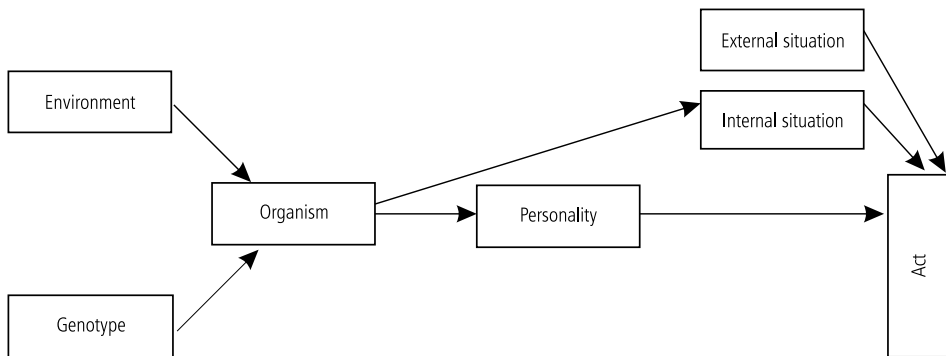

Fig. 1. Factors influencing the commission of a criminal act
 Source: own study based on Tyszkiewicz 1975, p. 43.

The above diagram summarizes the structure and directions of interactions of the main elements influencing human behavior in a synthetic manner. This mechanism applies to all acts, both accepted and unaccepted, reprehensible acts that violate social norms. Dysfunction of one of the elements (criminogenic factors are located there) leads to the individual taking up behaviors that violate the legal order. The complexity of the criminal act results from the fact that it contains an internal (mental) – endogenous – and external – exogenous – element, between which there is a connection, which consists in the fact that the internal element (personality and mental characteristics, internal changes in the organism under the influence of the situation) determines the behavior observed externally in the form of a criminal act. Furthermore, in addition to the main factors, the commission of a crime may also be influenced by factors not included in the scheme, which have an indirect impact on the behavior of the offender, e.g. age, sex, social status, lifestyle (Tyszkiewicz 1975, pp. 43–44).

The investigation of criminogenesis requires a syndromatic approach that takes into account all the circumstances in structural and dynamic terms that are relevant for the criminogenesis process. A characteristic feature of the structural

approach is the examination of which criminogenic factors were present, whereas a dynamic approach requires the presentation of their historical sequence and direction of determinants. (Kuć 2015, p. 65). The individual aspect of the crime, which is an achievement of modernized anthropology and criminal psychology, allows for taking into account in the field of justice the psychological background of the act itself, the perpetrator's attitude towards the crime, including and integrating the following criteria: character (personality), mental (urges and motives), intellectual (intellectual disability, maturity, understanding), criminal (method of acting, type, criticism towards the outcome), social (lifestyle, hitherto behavior) (Świtka 2005, p. 13). On the other hand, the influence of the environment occurs either as a factor influencing personality and its development, or as a combination of factors acting on the human psyche and current state contributing to activating the criminogenesis dynamics (Kuć 2013, p. 54).

Personal identification tests in the penitentiary system

The execution of a prison sentence should be based on the individual inclination of the convict to repeat crime, so social rehabilitation should focus primarily on endogenous criminal factors such as: hostility, aggression, anti-social personality, subculture, addiction. The program of individual impacts must include a description of procriminal factors (attitudes) that will be reduced or minimized by means of the program (Jaworska 2008, p. 97). The preparation of the project and the penitentiary work plan therefore requires a proper diagnosis, which is the first step in the process of rehabilitation in prison conditions. The aim of this diagnosis is to identify cognitive, emotional, motivational and behavioral problems as well as to identify the resources, and personality strengths of the convicted person, on which it will be possible to build new attitudes or modify the structure of personality according to social expectations (Poklek 2013, p. 21). To this end, personal identity tests are carried out in order to collect all data on the convict already obtained in the preparatory and legal proceedings, continued during the enforcement proceedings. They form the basis for classifying, influencing and re-socializing means concerning the convicted person, such as: work, study, cultural and educational activities, contacts with the outside world, awards and penalties, therapeutic measures, temporary passes out of prison and, finally, conditional early release. The diagnosis is based on information on the convict's personality traits, their life experiences, goals and aspirations, attitudes towards their surroundings and norms, readiness to change their hitherto lifestyle, etc. (Kuś 2011, p. 91). Each diagnostic test takes place in a specific place and time, and is accompanied by various circumstances. These factors are referred to as the context of the study, but may have different aspects, e. g. situational, cultural, social, because the test is an interpersonal interaction of the diagnostician and the diagnosed.

(Stemplewska-Żakowicz 2009, p. 150). This is particularly important in situations of incarceration, where there is a clear divergence of interests between the diagnostic interaction partners. A convict undergoing a personal identification test is usually distrustful of prison staff and tries to present himself in the best possible light, because they know that their situation during their imprisonment depends on it (classification, placement inside the unit, referral to work, educational activities, etc.). On the other hand, the educator or psychologist tries to extract as much information as possible that is relevant for the social rehabilitation process, as well as for the safety of the detained person and the other persons in the penitentiary unit.

Personal identification tests in the Polish penitentiary system have extensive objectives articulated in the Ordinance of the Minister of Justice from August 14, 2003 on the methods of exerting penitentiary influence in prisons and remand centers (Journal of Laws 2003.151.1469), namely: enabling the penitentiary influence, determining the convict's relation to the crime committed, knowing the causes and course of social derailment, determination of susceptibility to the projected penitentiary influence, preparation of a penitentiary and crimino-social prognosis. Pursuant to Art. 79b § 1 of the Executive Penal Code (Journal of Laws 1997.90.557. as amended), a convict admitted to a penal institution is placed in a transitional cell for a period of up to 14 days in order to undergo, among other things, a preliminary medical and personal identification examination. Of course, due to the wide range of objectives, it is not possible to carry out comprehensive research, especially psychological and psychiatric research in such a short period of time, which is why initial tests are being carried out in the transitional cell and are continued during further imprisonment (Szczygieł 2013, p. 165). The educator, as defined in the Organizational and Procedural Regulations for the Execution of the Penalty of Imprisonment (Journal of Laws 2003.152.1493), conducts an initial interview with the convict within 2 days of admission, with the aim of determining the necessary information to ensure proper execution of the penalty of imprisonment. These tests are the basis for the classification of the convict, i.e. their referral to the appropriate kind and type of correctional facility and the system of execution of the penalty (Article 82 of the EPC). The classification decision shall be verified immediately after the disclosure of new circumstances, and in particular after obtaining a personal survey. In the interests of security, an assessment is made as soon as possible after reception of the convict concerning the risk posed to other prisoners and staff and the use of self-aggression and suicide attempts (Szymanowski, Migdał 2014, p. 279).

Based on the results of personal identification tests, an individual influence programme shall be developed with the help of the convict directed to the programmed sentence system. This is the result of personality identification and, taking into account the specificity of the ward, the program is aimed at achieving the objectives of the prison sentence, in which methods and measures

of influence sanctioned by the penitentiary law are determined. (Silecka 2004, p. 335). In the process of its preparation, the first step is to prepare an appropriate diagnosis, including a description and explanation of the reasons for the convict's non-compliance with legal norms and socially maladjusted behavior, description of the functioning of the convict in social contacts, description of basic problems of the convict (Szymanowska 2003, p. 186). It should be stressed that effective corrective interventions against convicts are based on the estimation of risk and criminogenic factors, and that the planned actions should be focused on eliminating factors of criminal recidivism, i.e. criminal needs. Recidivist factors can be static (no changeability) and depend on the number of previous convictions, the early age at which the criminal career began, or visits to correctional institutions as a minor, or prisons. However, most of the factors may change under the influence of appropriate influences (participation in rehabilitation programs), so they are dynamic. These include alcohol or drug addiction, lack of work, lack of stable income, lack of accommodation, family problems, social skills deficits, impulsiveness, aggressiveness, anti-social attitudes, criminal thinking or being among criminal friends. Identification of these factors requires a thorough diagnosis, i. e. reliable personal identification tests (Stańdo-Kawecka 2013, p. 14 etc.).

Therefore, the analysis of personal identification data includes information on the convict's family life, their social contacts, the reasons and circumstances for committing a crime, previous convictions, the degree of vulnerability of the convicted person to the influence of the criminal subculture, behaviors indicating the possibility of mental disorders or addiction to alcohol, narcotic drugs or psychotropic substances, the ability of the convict to adapt to the conditions and requirements, as well as the results of psychological and psychiatric tests. The structure of the diagnostic process in the penitentiary is a continuous diagnosis, and the collected data and personal information is updated (Friedrich 2015, p. 51), especially in the period preparing the convict for conditional early release or before the end of the sentence. Personal identification tests are documented in an IT system by indicating the methods used and recording the information obtained from the convict.

Personal identification tests carried out in a prison require diagnostic interviews with the convict and interviews with his family, observation of behavior and analysis of documentation concerning them. Among the documents available to the penitentiary administration, we can distinguish between documents produced by the Prison Service, prepared by other institutions and the convict themselves or their relatives. The first category includes personal identification notes, archival records, opinions and evaluations, award and disciplinary applications, psychological consultations and opinions, psychological-penitentiary judgments, criminological-social prognoses. The second category includes listings of court information about the convict, case files, expert opinions, environmental interviews, opinions from medical centers, educational institutions, correctional institutions, certificates

and attestations, information from the police. Amongst the personal identification materials created by the convict or their family are works written within the framework of a program or therapy, correspondence, requests to the administration, works of art, craftsmanship within the framework of occupational therapy, as well as interviews with the family (Poklek 2013, p. 23).

Psychological and, in some cases, psychiatric examinations are an important element of personal identification tests in penitentiary care, as omission or failure to take into account the evaluation of the mental health of the convicted person may result in very serious consequences for the order and safety of the penitentiary unit and for the life and health of the persons staying there. The timely diagnosed escalation of psychopathological symptoms, worsening of mood, intellectual deficits or behavioral disorders can prevent suicide attempts, assaults on other convicts and staff, and many other situations dangerous to the functioning of the prison (Kwieciński 2014, p. 533). Psychological tests end with the preparation of a psychological-penitentiary decision or psychological opinion. Psychological tests ending with a psychological-penitentiary decision are carried out in particular in diagnostic centers located in the area of each District Inspectorate of Prison Service. In accordance with the Ordinance of the Minister of Justice of 14 March 2000 on the principles of organization and conditions of psychological and psychiatric examinations in diagnostic centers, the following should be included in the psychological and potential decision: attempt to explain the process of criminal derailment, characterization of mental condition, determination of the need to apply specialist influences, determination of the proposed criminal conviction classification, teaching and employment, as well as suggested proposals for influence on psychological and social mechanisms of functioning of the convict (Journal of Laws 2000.29.369).

Penitentiary diagnosis broadened by psychological tests includes a description of characteristic ways of behavior of the convict in various circumstances and environments, identification of symptoms of negative (liabilities) and positive (assets) reactions, explanation of psychological mechanisms of creating liabilities and assets, etiology of behavioral disorders, i.e. an explanation of the extent to which the convict's behavior is the result of experiencing a difficult situation, and the extent to which it is conditioned by personality disorders (Niewiadomska 2007, p. 151).

Particularly important are becoming the personal identification tests in the case of criminological-social prognosis made when the convict leaves the prison, both in the case of awards and furloughs, where it is necessary to estimate the risk of the individual not returning to the penitentiary unit or breaking the law (Kwieciński 2013, p. 41). This prognosis is also required before a decision of the penitentiary court on conditional early release is made. In practice, when forecasting future behavior of the convict person, positive changes in their attitude should be determined, i.e. attitude towards life, certain social phenomena, the positions

and opinions held. As part of attitude, relations with other people, especially with their loved ones, are also assessed. The personal qualities of the convict should be evaluated further, as they relate directly to biological features such as age, gender, mental and physical health and possible disability. Beyond these characteristics, the evaluation should focus on characteristics such as character, temperament, personality, self-criticism, conscience sensitivity, intellectual development, knowledge, life plans, abilities and interests. (Kwieciński 2014, p. 94).

Personal identification data and information, as well as documents relating to the sentenced person produced by the Prison Service in the course of serving a custodial sentence shall be included in the Noe.NET Central Database of Convicted Persons, which has been operating since 2004, in accordance with the requirements of this system and the rules of data collection and processing (Kosiński 2011, p. 253). Printed from the Noe.NET database, personal identification tests, together with other documents, are placed chronologically in a personal identification dossier kept by an educator assigned to the convict. A part of the documentation not produced by the IT system is prepared on appropriate printed forms (Ruling DG 19/16). Therefore, the dossier contains records of information and preliminary interviews, personal identification notes from other conversations and observations of the convict's behavior, classification proposals, drafts of periodic evaluations of progress in social rehabilitation and criminological and social prognoses, psychological-penitentiary decisions, court and psychiatric opinions, psychological opinions, final evaluations of the course and effects of addiction therapy, individual influence programmes and therapeutic programmes, together with their verifications, applications for rewards and concessions, applications with decisions on rewards resulting in a temporary leave of the correctional facility, applications with decisions on regulative and intentional furloughs and permits for leaving the correctional facility, as well as applications for disciplinary penalties. The dossier also contains opinions about the convict prepared for the court, other documents and information about the convict sent by other executive bodies (information sent by the court, interviews conducted by the curator, police, social assistance center, opinions from educational and nursing institutions and correctional institutions). Furthermore, it contains reports on the use of direct coercive measures, statements by the convict concerning provision of personal security, certain requests made by the convict (education, transport, own creativity) and the correspondence detained, assessments and opinions on teaching, applications for qualification as the so-called "dangerous". It also includes "dangerous" and their verifications, notes of other officers concerning the convict.

Conclusion

Summing up, following Tyszkiewicz's reasoning, personal identification tests are defined as various cognitive processes involving different scopes: 1) from the sim-

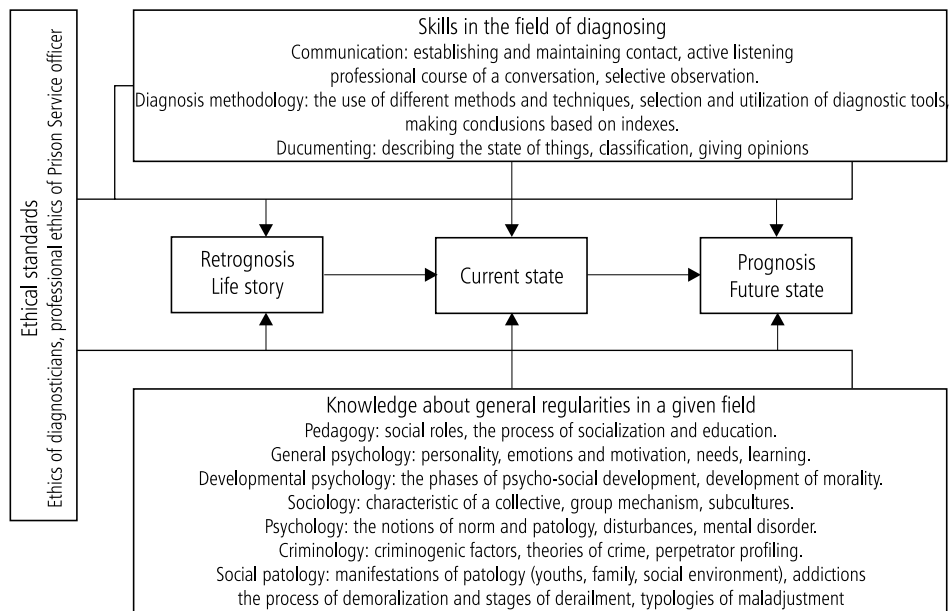

Fig. 2. Competences of the diagnostician in penitentiary individual identification tests

Source: own study.

ple collection or aggregation of information to tests based on the use of complex diagnostic tools; 2) from the collection of data concerning the perpetrator only to the full analysis of environmental data; 3) from the establishment of present facts to the reconstruction of past events and the prediction of future events, up to the programming of the selection of measures of influence (Tyszkiewicz 1975, p. 5–7). On the other hand, diagnosis can mean both the process of diagnosis and its effect, as well as the overall theoretical and practical knowledge on diagnosing (Stemplewska-Żakowicz, Paluchowski 2008, p. 26). The model of an interdisciplinary diagnosis, because only such a diagnosis should be applied in penitentiary actions, focuses on negative behaviors and mechanisms of their formation, taking into account the complexity of the educational environment and aiming at designing rehabilitation influences (designing diagnosis), which are subject to verification in practical activity (evaluating diagnosis). The results of the diagnosis are the basis for selecting a further therapy model, e.g. a humanistic, behaviorist approach, which corresponds to the problems identified in the diagnosis (Skłabania 2011, p. 37). Effective rehabilitation requires a thorough diagnosis of the problem, both in its symptomatic and etiological and prognostic aspects. For these reasons, diagnosis for the purposes of social rehabilitation is a very diverse and extensive issue. (Wojnarska 2011, p. 7). It should be emphasized that the

problem of the widely understood personal identification tests cannot be included in the competence of a single field of knowledge or branch of science, therefore it is necessary to integrate the tests carried out by experts, assessors, specialists from various fields – criminologists, psychologists, psychiatrists, sociologists, pedagogues (Stępiak 2008, p. 59). On the other hand, under prison conditions, personal identification tests on convicts are located in the scope of the duties of the penitentiary and therapeutic staff, i.e. educators, therapists and psychologists.

The diagnostic activities undertaken by the officers and staff of penitentiary or therapeutic departments are aimed at the individualization of penitentiary influences, adequate classification of the convict, penitentiary and criminological-social forecasting, prevention of demoralization, ensuring the safety of both the convict, other inmates and prison staff. Therefore, proper performance of personal identification tests requires professionalism and high professional competence, which include theoretical knowledge and practical abilities of diagnosing in anamnestic and prognostic context, as well as ethical standards, because administrative decisions and penitentiary influence taken on the basis of diagnosis determine the future of the convict and influence their future as a prisoner, as well as in other social roles after leaving the prison walls.

Literature

- [1] Błachut J., Gaberle A., Krajewski K., 2001, *Kryminologia*, Arche, Gdańsk.
- [2] Bułat K. i in. (red.), 2010, *Kryminologia: repetytorium*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa.
- [3] Dudek U. i in. (red.), 1993, *Materiały pomocnicze do nauczania kryminologii*, COSSW, Kalisz.
- [4] Friedrich W., 2015, *Diagnoza penitencjarna sprawców przestępstw*, „Resocjalizacja Polska”, nr 9.
- [5] Jaworska A., 2008, *Metody oddziaływań w polskim modelu penitencjarnym*, [w:] *Kryminologia i kara kryminalna*, (red.) Jaworska A., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [6] Kalisz T., 2014, *Prognoza kryminologiczna jako przesłanka warunkowego zwolnienia*, [w:] *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, (red.) Stępiak P., UAM, COSSW, PTP, Kalisz.
- [7] Kosiński G., 2011, *Noe.NET – centralna baza danych osób pozbawionych wolności*, [w:] *Oddziaływania penitencjarne i terapeutyczne w zakładach karnych i aresztach śledczych w 2010 r.*, CZSW, Warszawa.
- [8] Kotarbiński T., 1982, *Traktat o dobrej robocie*, Ossolineum, Wrocław.
- [9] Kuć M., 2011, *Prawne podstawy resocjalizacji*, C.H. Beck, Warszawa.
- [10] Kuć M., 2013, *Kryminologia*, C.H. Beck, Warszawa.
- [11] Kuć M., 2015, *Kryminogeneza*, [w:] *Leksykon kryminologii. 100 podstawowych pojęć*, C.H. Beck, Warszawa.
- [12] Kwieciński A., 2013, *Rola diagnozy stanu zdrowia psychicznego skazanego w postępowaniu karnym wykonawczym*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, nr 81.

- [13] Kwieciński A., 2014, *Ośrodki diagnostyczne w więziennictwie. Wyraz rozsądnego kompromisu czy niedokończony reformy?*, [w:] *Blaski i cienie współczesnej przestrzeni penitencjarnej. Człowiek a system*, (red.) Stępiak P., UAM, COSSW, PTP, Kalisz.
- [14] Machel H., 2003, *Resocjalizacyjne aspekty polskiego systemu penitencjarnego – założenia i realia*, [w:] *Ciągłość i zmiana w obszarze profilaktyki społecznej i resocjalizacji*, (red.) Rybczyńska D., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [15] Niewiadomska I., 2007, *Osobowościowe uwarunkowania skuteczności kary pozbawienia wolności*, KUL, Lublin.
- [16] Opora R., 2013, *Znaczenie umiejętności prowadzenia rozmowy przez wychowawcę w pracy penitencjarnej*, [w:] *Funkcjonowanie kadry penitencjarnej w procesie wykonywania kary pozbawienia wolności. Studia i Rozprawy z Pedagogiki Resocjalizacyjnej*, t. 4, (red.) Kowalczyk D., Mudrecka I., UO, Opole.
- [17] Parol R., 2008, *Etiologia przestępczości – paradygmaty i teorie*, [w:] *Kryminologia i kara kryminalna*, (red.) Jaworska A., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [18] Poklek R. (2013), *Metodyka i organizacja resocjalizacji w zakładach karnych. Skrypt dla studentów resocjalizacji*, WSGK, Kutno.
- [19] Poklek R., Chojnacka M., 2013, *Profilaktyka patologii społecznych w szkole. Kompendium wiedzy dla studentów i nauczycieli*, ODN, Kalisz.
- [20] Silecka E., 2004, *System programowanego oddziaływania jako nowa forma pracy wychowawczej ze skazanymi*, [w:] *Służba więzienna wobec problemów resocjalizacji penitencjarnej*, (red.) Ambrozik W., Stępiak P., UAM, CZSW, COSSW, Poznań–Warszawa–Kalisz.
- [21] Skałbania B., 2011, *Diagnostyka pedagogiczna. Wybrane obszary badawcze i rozwiązania praktyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
- [22] Stańdo-Kawecka B., 2013, *Wykonywanie kary pozbawienia wolności z perspektywy penologicznej*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, (red.) Szczepaniak P., CZSW, Warszawa.
- [23] Stemplewska-Żakowicz K., 2009, *Diagnoza psychologiczna. Diagnostowanie jako kompetencja profesjonalna*, GWP, Gdańsk.
- [24] Stemplewska-Żakowicz K., Paluchowski W.J., 2008, *Podstawy diagnozy psychologicznej*, [w:] *Psychologia. Podręcznik akademicki*, t. 2, (red.) Strelau J., Doliński D., GWP, Gdańsk.
- [25] Stępiak P., 2008, *Udział skazanego w kształtowaniu prognozy kryminologicznej*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego”, nr 61.
- [26] Stołowski T., 2006, *Z doświadczeń psychologa diagnosty Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich*, „Chowanna”, R. XLIX(LXII), t. 2(27).
- [27] Szczepaniak P., 2007, *Możliwości i problemy we współpracy służb: socjalnej i penitencjarnej*, [w:] *Ćwiczenia z polityki społecznej*, (red.) Rejzner A., IRSS, Warszawa.
- [28] Szczygieł G.B., 2013, *Klasyfikacja skazanych*, [w:] *Polski system penitencjarny. Ujęcie integralno-kulturowe*, (red.) Szczepaniak P., CZSW, Warszawa.
- [29] Szymanowska A., 2014, *Więzienie i co dalej*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa.
- [30] Szymanowski T., Migdał J., 2014, *Prawo karne wykonawcze i polityka penitencjarna*, Wolters Kluwer business, Warszawa.
- [31] Świtka J., 2005, *Typ kryminalny na tle dynamizmu przestępczości*, [w:] *Osobowość przestępcy a proces resocjalizacji*, (red.) Świtka J., Kuć M., Niewiadomska I., KUL, Lublin.

- [32] Tyszkiewicz L., 1975, *Badania osobopoznawcze w prawie karnym. Wprowadzenie w problematykę prawną i kryminologiczną*, PWN, Warszawa.
- [33] Tyszkiewicz L., 1986, *Kryminologia. Zarys systemu*, Katowice.
- [34] Tyszkiewicz L., 1991, *Od naturalizmu do humanizmu w kryminologii*, UŚ, Katowice.
- [35] Tyszkiewicz L., 1997, *Kryminogeneza w ujęciu kryminologii humanistycznej*, UŚ, Katowice.
- [36] Tyszkiewicz L., 2009, *Kryminogeneza i sposoby jej badania*, „Archiwum Kryminologii”, t. 29–30.
- [37] Urban B., 2012, *Diagnoza w resocjalizacji*, [w:] *Wybrane aspekty pracy penitencjarnej*, (red.) Sołtysiak T., UKW, Bydgoszcz.
- [38] Wojnarska A., 2011, *Wstęp*, [w:] *Diagnostyka resocjalizacyjna. Wybrane zagadnienia*, (red.) Wojnarska A., UMCS, Lublin.
- [39] Wysocka E., 2006, *Wybrane problemy diagnozy niedostosowania społecznego – obszary, modele, zasady i sposoby rozpoznania zjawiska*, „Chowanna”, R. XLIX(LXII), t. 2(27).

Legal acts

- [40] Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy (Dz.U.1997.90.557. z późn. zm.).
- [41] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 marca 2000 r. w sprawie zasad organizacji i warunków przeprowadzania badań psychologicznych i psychiatrycznych w ośrodkach diagnostycznych (Dz.U.2000.29.369).
- [42] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie sposobów prowadzenia oddziaływań penitencjarnych w zakładach karnych i aresztach śledczych (Dz.U.2003.151.1469 z późn. zm.).
- [43] Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 sierpnia 2003 r. w sprawie regulaminu organizacyjno-porządkowego wykonywania kary pozbawienia wolności (Dz.U.2003.152.1493).
- [44] Zarządzenie nr 19/16 z dnia 14 kwietnia 2016 r. w sprawie szczegółowych zasad prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zakresów czynności funkcjonariuszy i pracowników działów penitencjarnych i terapeutycznych oraz oddziałów penitencjarnych.